

Soome, Eesti ja Ungari arhiivide koostööst

Rahvusvaheline koostöö eri riikide arhiivide vahel on osa riikidevahelisest kultuurialasest koostööst. Selle ulatus sõltub iga riigi kultuuripoliitikast ja ressursidest. Ühine ajalugu, ühised kogemused, keelesugulus ja geograafiline lähedus pakuvad kultuurikoostööks rikkalikku pinnast.

Enne ülevaate andmist Soome, Eesti ja Ungari koostöövormidest tuleks vaadelda nende riikide kultuurikoostöö ajalugu üldises vaates. Järgnevas peatükis käsitletakse peamiselt Soome ja Ungari koostööd, kuivõrd nende kahe riigi suhteid on võrdlemisi vähe uuritud ning nende vahelised kultuurikontaktid on olnud harvemad kui kontaktid üle Soome lahe.

1. Soome, Ungari ja Eesti kultuurikoostöö üldine ajalugu

Soome ja Ungari keelte ja rahvaste hõimlust nenditi 18. sajandi alguses. Juba siis oli mitmete Soome rahvuslike teadussuundade alusepanija ja Soome ajalooteaduse rajaja professor Henrik Gabriel Porthan (1739–1804) kirjavahetuses kolleegidega Ungarist.

Katsetest avastada seoseid ja kokkupuutepunkte soome-ugri rahvaste vahel andsid tunnistust filoloogide vastastikused külaskäigud ja uurimiskspeditsioonid alates 1830-ndatest aastatest (näiteks soome filoloogi August Ahlqvisti viibimine Ungaris 1860-ndatel aastatel). 1872. aastal Budapesti Ülikooli juures avatud altai keelte õppetool avaldas olulist mõju Soome ja Ungari kultuurikontaktide arengule. 1883. aastal rajati Soome-Ugri Selts, millest sai kõigi soome-ugri uuringute keskus.

Ungari kolleegidega suhtles 19. sajandi lõpul aktiivselt soome teadlane professor Yrjö Sakari Yrjö-Koskinen, rahvusliku ajalooteaduse rajaja ja juhtiv soome rahvuslane. Peale professor Yrjö-Koskise mainitakse filoloog Emil Nestori Setälä (1864–1935) tihedaid kontakte Ungari kolleegidega. Setälä töötas hiljem Soome saadikuna Budapestis.

19. sajandi lõpus ja 20. sajandi alguses laienes Soome ja Ungari koostöö filoloogialt, etnoloogialt ja kirjandusteaduselt ka teistele aladele. 1920-ndatel aastatel, kui Soome ja Ungari vahelised kultuurikontaktid intensiivistusid, mängis olulist rolli Suomalaisuuden Liitto (asutatud 1906). Siiski keskendus Suomalaisuuden Liitto peamiselt kultuurikontaktidele Soome ja Eesti vahel.

1921. aastal korraldati Helsingis esimene soome-ugri kultuurikongress. Sellest sai alguse terve seeria soome-ugri õpetlaste ning vastavast valdkonnast huvitatud uurijate, õpetajate ja tudengite kongresse Soomes, Eestis ja Ungaris. Esimesel kongressil Helsingis osales umbes 1200 õpetajat ja haridustegelast. Enamik osalejaid oli Soomest ja Eestist, ainult viis delegaati oli Ungarist. Teine kongress korraldati 1924. aastal Tallinnas. Kongressist võttis osa umbes 1000 külalist (sealhulgas 50 Ungarist). Selleks ajaks oli kongressi temaatika laienenud ning hõlmas ka kirjandusteadust, kunsti ja etnoloogiat. Järgmised soome-ugri kongressid toimusid 1928. aastal Budapestis, 1931. aastal Helsingis ja 1934. aastal Tallinnas.

1920-ndate ja 1930-ndate aastate kultuurikontakte Soome, Eesti ja Ungari vahel iseloomustab entusiastlik hõimutunne. Soome-ugri kongresside sari pidi kujutama endast "Soome silda" hõimuvendade jaoks kogu maailmas.

1935. aastal tegi Ungari valitsus Soome valitsusele ettepaneku kirjutada alla kahepoolne kultuurileping. Soome valitsus eelistas siiski kolmepoolset lepingut Soome, Eesti ja Ungari vahel. Läbirääkimiste käigus jõuti lõpuks kahepoolse kultuurilepingu sõlmimiseni Soome ja Ungari vahel 1937. aasta oktoobris ja lepinguni Eesti ja Soome vahel 1937. aasta detsembris.

Kultuurileping Ungari ja Soome vahel hõlmas näiteks Helsingi ja Budapesti Ülikooli õppejõudude vahetust ja muude ülikoolidevaheliste teaduskontaktide tingimusi, valitsusstipendiumide saajate vahetust, teaduskirjanduse vahetust ja ühiskongresside korraldamist. Teine maailmasõda katkestas kontaktid Soome ja Ungari vahel ning seetõttu jäi aeg 1937. aasta lepingu elluviimiseks lühikeseks.

Kolmas etapp Soome, Eesti ja Ungari kultuurikontaktide ajaloos algas pärast Teist maailmasõda. Uurijate koostööd alustati taas 1960-ndate aastate esimesel poolel ja selle tulemuseks oli rida arvuka osalejaskonnaga soome-ugri kongresse, millest võtsid osa mitte ainult Soome ja Ungari teadlased, vaid ka mitmed uurijad Nõukogude Liidust. Esimene soome-ugri kong-

ress korraldati 1960. aastal Budapestis. Edaspidi korraldati kongresse iga viie aasta tagant korradamööda kõigis liikmesmaades. Kuues rahvusvaheline soome-ugri kongress toimus 1985. aastal Komi ANSV-s Söktövkaris. Seni viimane kongress peeti 2000. aastal Eestis Tartus.

Soome ja Ungari vaheliste kultuurikontaktide intensiivistumine viis uue kultuurilepingu allakirjutamiseni 1959. aasta juunis Budapestis. Leping oli üldjoontes sarnane 1937. aasta lepingule. Näiteks pidid mõlemad pooled edendama keeleuuringuid, toetama teadusseltse ja teadlaskongresse, aitama korraldada teadlaste tööd partnerriigis ja asutama selleotstarbelisi valitsusstipendiume.

Praegu on Soomel kahepoolsed kultuurilepingud (kultuurivahetusprogrammid) 38 riigiga, mis reguleerivad näiteks koostööd koolituse, uurimistöö ja kultuuri vallas. Alates 1970ndate aastate teisest poolest on neid lepinguid ellu viidud kolmeaastaste kultuurivahetusprogrammide kaudu. Käesoleval ajal on Soomel niisugune programm ka Ungari ja Eestiga. Kõigi kultuuriprogrammide oluline osa on spetsialistide vahetus. Spetsialistide külaskäigud partnerriiki kestavad tavaliselt 7–10 päeva.

Suhteid Soome, Eesti ja Ungari vahel on edendanud ka kultuurikeskused. 1994. aastal asutatud Soome Instituudil Eestis on esindused nii Tallinnas kui Tartus. 1995. aastal asutati Eesti Instituut Soomes (asukohaga Helsingis). Ungari Kultuuriinstituut Soomes on eksisteerinud juba 22 aastat. 2002. aasta juunis otsustasid Soome valitsus ja mõned omavalitsused asutada uut liiki teadus- ja kultuurikeskuse Budapestis.

2. Soome arhiivide koostöö Ungari ja Eesti kolleegidega

Nagu järgnev lühikokkuvõte näitab, on 19. ja 20. sajandil Soome arhiivide koostöös Ungari ja Eesti kolleegidega olnud nii tõusu- kui ka mõõnaperioode.

2. 1. Spetsialistide ja üliõpilaste külaskäigud

2. 1. 1. Soome arhivaarid Ungaris

Soome arhivaaride kontakte Ungari kolleegidega enne Teist maailmasõda on seni vähe uuritud. Rahvusarhiivide kontaktid on arvatavasti piirdunud asutustevahelise kirjavahetusega.

1963. aastal osales Rahvusarhiivi direktor Yrjö Nurmio 8. rahvusvahelisel arhiivikonverentsi ümarlaul Budapestis. Konverentsi põhiteemadeks olid arhiivid ja agraarjalugu ning arhiiviehitiste areng viimaste aastate jooksul.

Soome Kirjanduse Seltsi käsikirjade arhiivi arhivaar Kaarina Sala tutvus 1966. aastal kuuajalise visiidi käigus Ungaris raamatukogude ja kirjandusasutustega. Selleks sai ta stipendiumi Soome-Ungari Kultuurikomiteelt.

1979. aasta septembris külastas Ungari Rahvusarhiivi Soome Rahvusarhiivi direktor Toivo J. Paloposki. Ta oli kutsutud Budapesti peadirektor dr. János Varga poolt. T. Paloposki külastas muu hulgas mõningaid Rahvusarhiivi osakondi, Budapesti Linnaarhiivi, Veszprémi Maarhiivi ja Pannonhalma benediktlaste peakloostri arhiivi.

10.–19. apr. 1989 külastas valitsusstipendiumi toetusel esmakordselt Ungari Rahvusarhiivi Soome Rahvusarhiivi Tehnilise Teenistuse direktor Pirkko Pirilä.

Mitmed Soome arhivaarid on hiljem osalenud arvukatel Budapestis korraldatud rahvusvahelistel konverentsidel ja koolitustel. Budapestis viibides on neil enamasti olnud võimalus tutvuda Ungari arhiivitöö ja Budapesti arhiividega.

23.–26. apr. 1985 Budapestis korraldatud Euroopa arhiivikonverentsil kaasaegsete arhiivide loomisest ja korraldamisest osales arhiivinäinõunik Pirkko Rastas. P. Rastas tutvus ka Ungari Rahvusarhiivi töoga.

Rahvusarhiivi konservator Arja Jokiniemi osales raamatute ja dokumentide konserveerimise konverentsil 4.–8. sept. 1990 Budapestis. Konverentsi korraldasid Ungari Rahvusarhiiv ning Paberi- ja Trükitööstuse Tehnilise Assotsiatsiooni konserveerimissektor. A. Jokiniemi tutvus ka Rahvusarhiivi konserveerimisosakonna töö ja Budapesti Ülikooliga, pöörates peatahelepanu pitsatite konserveerimisele ja paberidokumentide korrastamisele.

Rahvusarhiivi dokumendihaldusbüroo vanemarhivaar Paavo Hanhisalo osales koolitusprogrammis "Kaasaegse arhiivindusliku hindamise meetodika ja elektrooniliste dokumentide dokumendihaldustehnika", mis korraldati 1997. aasta juulis Budapestis *Open Society Archive*´i poolt. Peadirektor Kari Tarkiainen ja tehnilise teenistuse ülem Pirkko Pirilä osalesid ICA Ümarlaua kohtumisel 1999. aastal Budapestis.

2.1.2. Ungari arhivaarid Soomes

23. aprillil 1971 külastas mitteametliku visiidi käigus Soome Rahvusarhiivi Ungari Uue Keskarihiivi peadirektor dr. László Réti.

1977. aasta kevadel külastas kahe nädala vältel Soome arhiive Ungari Rahvusarhiivi osakonnajuhataja dots. *Ph.D.* Miklós Komjáthy. Ta külastas ka Mikkeli Maa-arhiivi. Ajaloolasena huvitus M. Komjáthy Soome keskaja ajaloo allikatest, mida ta uuris Helsingi Ülikooli raamatukogus. M. Komjáthy avaldas põhjaliku aruande reisi kohta Ungari arhiivindusväljaandes *Léveltári Szemle 1979, vol. XXIX, nr. 1–2, lk. 349–369.*

5.–6. juulil 1978 külastas Soome Rahvusarhiivi ja Helsingi Linnaarhiivi Rahvusarhiivi ase-direktor dr. Ivan Borsa. I. Borsa ja ta soome kolleegid arutasid muu hulgas Rahvusarhiivi struktuuri, arhiivipersonali koolitust ja arhiivinduse tehnilisi küsimusi. Sel ajal oli I. Borsa ICA mikrograafiakomitee sekretär.

19.–30. märtsil 1979 külastas Soomet valitsustipendiumi saajana Ungari Rahvusarhiivi konserveerimisosakonna juhataja keemiainsener Helga Laurenszky, et tutvuda Soomes kasutatavate konserveerimistehnikatega. Muu hulgas külastas ta Soome Rahvusarhiivi, Mikkelit Maa-arhiivi, Tervakoski Paberitööstuse paberivabrikut ning Valitsuse Tehnilise Uurimis-instituudi kesklaboratooriumi ja graafikalaboratooriumi. Väidetavalt olevat külaskäik andnud Soome kolleegidele uusi impulsse paberi konserveerimisel, kuna H. Laurenszky rääkis oma kogemustest Ungaris laialdaselt kasutusel olevast, spetsiaalaparatuuri abil tehtavast lamineerimistehnikast.

21.–26. sept. 1981 viibis Soomes Ungari Rahvusarhiivi peadirektor dr. János Varga. Ta tutvus Rahvusarhiivi, Hämeenlinna Maa-arhiivi, Muuseumiameti, Soome Kirjanduse Seltsi ja Filmiarhiivi tööga.

7.–18. okt. 1985 oli Soome Rahvusarhiivi külaliseks Ungari Rahvusarhiivi mikrofilmide kogu arhivaar István Szaszko. Soome Haridus-ministeeriumi stipendiumi toel külastas ta Rahvusarhiivi, Soome parlamendi raamatukogu, Helsingi Linnaarhiivi, Turu Maa-arhiivi ja Turu Ülikooli. Kuivõrd I. Szaszko oli muu hulgas huvitatud ka heraldikast, tutvus ta Rahvusliku Heraldikakomitee tööga.

9.–19. mail 1988 külastas Rahvusarhiivi ja mitmeid muid asutusi Ungari Rahvusarhiivi arhivaar dr. Istvan Kollega Tarsoly. Mikrograafikaspetsialistina oli tal võimalus külastada Hel-

singi Ülikooli mikrograafikaosakonda ja mõningaid mikrograafikaga tegelevaid firmasid (Canon ja Monikko).

2.–12. maini 1989 külastas Rahvusarhiivi Ungari Rahvusarhiivi konserveerimisosakonna juhataja mag. Gabriella Albrecht-Kunszeri. Esiteks tutvus ta Rahvusarhiivis paberi konserveerimise tehnikatega. Hiljem oli tal võimalus tutvuda dokumendipaberi tootmise, testimise ja konserveerimisega, külastades muu hulgas Tervakoski Paberitööstuse paberivabrikut, Soome Tehnilise Uurimise Keskust, Kesklaboratooriumi ja Riikliku Maamõõduametit. Senini on G. Albrecht-Kunszeri viimane stipendium Ungari arhiividest ja Soome valitsuse stipendiumi saaja.

2.1.3. Soome arhivaarid Eestis

Isiklikud kontaktid Soome ja Eesti arhivaaride vahel ulatuvad 1870-ndatesse aastatesse. 1878. aasta sügisel viibis Tallinnas Soome Riigi-arhiivi arhivaar ajaloolane Reinhold Hausen, et uurida arhiivides Soome ajalugu. Teise visiidi Tallinna tegi R. Hausen 1882. aastal. Aasta hiljem nimetati ta riigiarhivaariks.

1920-ndatel aastatel edendas kontakte Soome ja Eesti arhiivide vahel soome professor Arno Rafael Cederberg. Arhiivikomitee (hiljem Arhiiviameti) esimehena aastatel 1921–1926 juhtis prof. Cederberg Eesti Rahvusarhiivi rajamist. A. R. Cederberg oli Tartu Ülikooli ajaloo-professor ja koolitas mitmeid hiljem tuntuks saanud Eesti ajaloolasi ja arhivaare, nagu näiteks Otto Liiv, Rudolf Kenkmaa, Arnold Soom jt.

1933. aasta aruande põhjal olid Soome Rahvusarhiivi töötajad tihedas kontaktis eesti ajaloolaste ja arhivaaridega. Rahvusarhiivi arhivaar Ragnar Rosén pidas loengu soome ja eesti ajaloolaste kohtumisel 1933. aastal Tartus. Soome arhivaarid olid tegevad ka järgmisel koosolekul 1936. aasta kevadel.

22.–28. mail 1976 korraldas Soome Arhivaaride Ühing esimese õppereisi Eestisse. Ühingu 28 liiget külastasid nii Tallinna kui ka Tartu arhiive. Tallinnas tutvusid nad Eesti NSV Oktoobri-revolutsiooni ja Sotsialistliku Ülesehituse Riikliku Keskarhiiviga (ORKA) ja Tallinna Linna Riikliku Keskarhiiviga. Tartus külastasid Soome arhivaarid Eesti NSV Riiklikku Ajaloo Keskarhiivi (RAKA).

1.–10. detsembril 1981 külastasid Nõukogude Liitu ning tutvusid ka Eesti arhiivide tööga Turu Maa-arhiivi direktor Taina Vartiainen ja Mikkelit Maa-arhiivi arhivaar Anja Jääskeläinen.

Reisi esmane eesmärk oli uurida arhiivimoodustamist ning arhivaalide hindamist ja eraldamist Nõukogude arhiivides. Eestis külastasid nad Eesti NSV Arhiivide Peavalitsust, Eesti NSV Oktoobrirevolutsiooni ja Sotsialistliku Ülesehituse Riiklikku Keskariivi (ORKA) ning Tallinna Linna Riiklikku Keskariivi.

15.–18. sept. 1989 viibisid Eestis Soome Rahvusarhiivi kolm konservatorit koos oma teiste Soome kolleegidega. Reisi korraldas IIC (Ajalo- ja Kunstiväärtuste Konserveerimise Rahvusvahelise Instituudi) Põhjamaade grupi Soome sektsioon ning selle eesmärgiks oli tutvuda Eestis kasutatavate konserveerimistehnikatega. Soome kolleegid külastasid Tartu Ülikooli Raamatukogu ja selle konserveerimisosakonda, Riiklikku Etnograafiamuuseumi ja mõningate Tallinna muuseumide konserveerimisosakondi. Külaskäigul osales umbes 30 Soome konservatorit erinevatest asutustest.

20.–22. sept. 1989 korraldas Soome Arhiivaride Ühing teise reisi Eestisse. Seekord kuulus Soome gruppi 30 ühingu liiget ja viis inimest Maa-arhiivide Ühingu. Eesti Arhiivaride Ühing oli just taas kokku tulnud ja oli Soome grupile külalislahkeks võõrustajaks. Soome arhiivaarid külastasid Eesti NSV Arhiivide Peavalitsust, Eesti NSV Oktoobrirevolutsiooni ja Sotsialistliku Ülesehituse Riiklikku Keskariivi (ORKA), Tallinna Linna Riiklikku Keskariivi, Eesti NSV Riiklikku Ajaloo Keskariivi (RAKA), Tartu Ülikooli Raamatukogu ja Tartu Linnamuuseumi. Neil oli ka hulgaliselt võimalusi tutvuda Eesti kolleegidega.

1990-ndatel aastatel kontaktid Soome ja Eesti kolleegide vahel tihenesid ja hõlmasid ka tegevust väljaspool nende riikide arhiive ja arhiivaride ühinguid. Aktiivset koostööd püüdsid arendada mõlema maa arhiivaride ühingu.

2.1.4. Eesti arhiivaarid Soomes

1923. aasta lõpus viibis Eesti Keskariivi direktor A. Sildnik paar nädalat Soome Rahvusarhiivis. Soome Rahvusarhiivi peadirektor Johan Wilhelm Ruuth hindas A. Sildniku visiidi tähtsust järgnevalt:

”Tema Soome-visitide tulemusel kujuneb ilmselt välja tihe koostöö nende ajalooliselt nii tihedalt seotud riikide arhiivide vahel, ning see tulemus on meie jaoks väga tähtis, sest Eesti arhiivides leidub rohkesti Soomet puudutavat materjali.”

1925. aasta sügisel viibis kolme nädala vältel Soomes Eesti Rahvusarhiivi arhiivaar A. Perandi

ja tutvus Soome Rahvusarhiivi protseduurireeglitega, selgitamaks välja, mil määral ja mis osas on Soome eeskuju võimalik järgida mõne aasta eest loodud Eesti Rahvusarhiivi tegevuse organiseerimisel.

Teine maailmasõda ja sõjajärgne rahvusvaheline olukord välistasid Soome ja Eesti arhiivide mistahes kontaktid kolmeks aastakümneks.

1973. aastal külastas Soome Rahvusarhiivi Nõukogude arhiivaride delegatsiooni koosseisus Eesti NSV Arhiivide Peavalitsuse peadirektor Boris Varkki. Ilmselt oli B. Varkki esimene eesti arhiivaar, kes pärast Teist maailmasõda Soomet külastas. Ta oli sündinud Ingerimaal ja rääkis soome keelt.

25.–29. mail 1977 külastasid Soome Rahvusarhiivi kaheksa Eesti arhiivaari. Soome arhiivaarid olid nad külla kutsunud pärast nende aasta varem toimunud Eesti visiiti. Eesti grupp koosnes Arhiivide Peavalitsuse arhiivaaridest, kahest keskarhiivide arhiivaarist ja kolmest maa-arhiivide/regionaalarhiivide arhiivaarist. Delegatsioon külastas ka Hämeenlinna Maa-arhiivi. Üritustes osales ka Soome Arhiivaride Ühing.

25. novembrist 4. detsembrini 1980 viibis Eesti NSV Arhiivide Peavalitsuse peadirektor Boris Varkki teistkordsel visiidil Soomes. Teda saatis Nõukogude Liidu Arhiivide Peavalitsuse juures asuva Üleliidulise Teaduslik-Tehnilise Uurimisinstituudi VNIIDAD osakonnajuhataja Vjatšeslav Mihhailovitš Žigunov. Soome-visitide käigus oli neil võimalus tutvuda Rahvusarhiivi, Hämeenlinna Maa-arhiivi, Justiitsministri büroo, Soome Filmiarhiivi ning Valitsuse Tehnilise Uurimisinstituudi kesklaboratooriumi ja graafikalaboratooriumiga. Reisi korraldas spetsialistide vahetuse fond, millele oli alus pandud 1975. aastal Soome ja Nõukogude Liidu vahel allkirjastatud bilateraalse lepingu raames.

17.–27. okt. 1988 viibisid Helsingis Eesti Arhiivide Peavalitsuse asedirektor Endel A. Kukki ja Nõukogude Liidu Arhiivide Peavalitsuse asedirektor A. V. Jelpatevski. Nad tutvusid Turu Maa-arhiivi töö, Soome Sotsiaalkindlustusameti, Helsingi Ülikooli Raamatukogu, Soome Spordi Keskariivi ja Filmiarhiiviga. Samuti oli neil võimalus kohtuda Soome ajaloolastega nii Helsingis kui ka Turus.

1990. aastal külastasid Soome Rahvusarhiivi mitmed eesti arhiivaarid. 20.–23. jaan. 1992 viibisid Rahvusarhiivis Eesti Filmiarhiivi direktor Harald Raudi ja projektijuht Toivo Türi. Nende peaülesanne oli planeerida filmiarhiivi jaoks uut hoonet ning seetõttu tutvusid nad

Soome Filmiarhiivi ja Soome Ringhäälingu hoonete ja rajatistega. H. Raudi ja T. Türi külaskäiku finantseeriti rahadest, mis olid kogutud 1938. aastal Soome ja Eesti vahel sõlmitud kultuuri-koostöö lepingu alusel.

1994. aasta augustis külastas Soome Rahvusarhiivi 11 Eesti arhivaari. 1995. aasta aprillis ja mais töötas Soome Rahvusarhiivis *Nordic Baltic Scholarship* stipendiumiprogrammi raames praktikandina Eesti Rahvusarhiivi arhivaar Riina Saar.

1997. aasta jaanuaris viibis kaks nädalat Soomes Marge Tiidus Rahvusarhiivist, et tutvuda Rahvusarhiivi mikrograafia, Mikkeli Maa-arhiivi ja Monikko firmaga. Tema visiidi eesmärk oli tutvuda mikrofilmimisega seotud tehniliste protseduuridega. 1997. aasta juulis külastas Soome Rahvusarhiivi ja Turu Maa-arhiivi Jõgeva Maa-arhiivi personal.

1997–2002 viibisid Soome Rahvusarhiivis A. R. Cederbergi stipendiumiprogrammi raames kaks Eesti arhivaari aastas. Rahalised vahendid Eesti Rahvuskultuuri Fondile stipendiumide väljaandmiseks andis Soome Kultuurifond. Stipendiumiprogrammi eesmärk oli edendada koostööd Soome ja Eesti arhiivide vahel ja pakuda Eesti Rahvusarhiivi arhivaaridele võimalust arendada oma erialaoskusi, tutvuda Rahvusarhiivi ülesehituse põhimõtetega, Soome arhiivide tööga, nende kogudega ja kasutamisega uurimistöös. Soome Rahvusarhiiv organiseeris iga stipendiaadi jaoks ühekuulise programmi, mille käigus külastati erinevaid arhiive ja sooritati praktika Rahvusarhiivis. Rahvusarhiiv püüdis leida stipendiaatidele huvipakkuvaid asutusi, mis vastaksid nende ülesannetele ja ootustele. Soome arhivaarid said Eesti stipendiaatide kaudu täiendada oma kogemusi arhiivihaldusest ja arhiivide juhtimisest Eestis ning tutvuda samalaadsete tööülesannetega tegelevate kolleegidega.

2.2. Arhiivinäituste vahetamine

Kuni 1990-ndate aastateni ei sisaldanud Soome ja Eesti arhiivide koostöö näituste vahetust.

1993. aastal avati Tallinnas näitus "Põhjamaade vabatahtlikud Eesti Iseseisvussõjas". See oli Eesti, Soome, Rootsi ja Taani Rahvusarhiivide ühisprojekt, mille raames avaldati näituse kataloog inglise keeles. Soome Sõjamuuseumis sai näitust vaadata 1994. aastal.

1997. aastal oli Soome Rahvusarhiivis võimalik tutvuda näitusega arhiivimaterjalidest

kindralkuberner Bergi kohta. Helsingis välja pandud materjalid olid osa Eesti Ajalooarhiivile kuuluvast Sangaste mõisa kogust. 15.–30. aug. 2002 oli Soome Rahvusarhiivis väljapanek Eestist pärit paruness Eveline von Maydelli loodud käärilõigetest. Varem oli see Eesti Rahvusarhiivi kogudest pärit käärilõigete näitus olnud üleval Tartus.

Praegu teadaolevatel andmetel ei ole Soome ja Ungari vahel arhiivinäitusi vahetatud.

Soome Kirjanduse Selts on vahetanud arhiivinäitusi mitmete Eesti ja Ungari kultuuriinstitutsioonidega. Olulisemate sündmuste hulka kuuluvad:

- osalemine Kalevala näituse korraldamisel Ungaris 1976. aastal;

- näituse korraldamine 1984. aastal Ungaris Soome kirjaniku Aleksis Kivi 150. sünniaastapäeva tähistamiseks;

- 1987. aastal Soome Kirjanduse Seltsi Kirjandusarhiivis välja pandud Ungari Petöfi Muuseumist pärit näitus Imre Madáchist;

- 1989. aastal korraldatud näitus eestlase Jakob Hurda 150. sünniaastapäeva tähistamiseks;

- osalemine 1990. aastal Ungaris Debreenis 7. soomeugri kongressi raames korraldatud näituse organiseerimisel, mis kajastas Soome kirjaniku Frans Emil Sillanpää tegevust.

2.3. Ühisseminarid

1990-ndatel aastatel korraldati Helsingis, Tallinnas ja Pärnus soome ja eesti arhivaaride ühisseminare. Esimene Soome-Eesti arhiiviseminar korraldati Soome Rahvusarhiivis 12.–15. nov. 1990 Soome Arhivaaride Ühingu ja Eesti Arhivaaride Ühingu poolt. Seminari eesmärgiks oli arutada Eesti arhiivinduse arenguvõimalusi, erinevate ühiskonnakordade mõju arhiivinduslikule hindamisele ja Soome Rahvusarhiivi tööpõhimõtete rakendamise võimalusi Eesti arhiivides. Seminaril osales 28 Soome ja 17 Eesti arhivaari.

11.–13. okt. 1995 korraldati Pärnus Baltikumi ja Põhjamaade hindamiseminar, milles osales 30 arhivaari Eestist, Lätist, Leedust, Soomest, Rootsist, Norrast ja Islandilt. Seminari eesmärgiks oli võrrelda arhiivindusliku hindamise ja eraldamise põhimõtteid ja meetodikaid Balti riikides ja Põhjamaades ning jagada kogemusi nende põhimõtete rakendamisest. Soome Rahvusarhiiv andis välja seminari ingliskeelse aruande.

27.–28. augustil 1998 toimus Tallinnas teine Eesti–Soome arhiiviseminar, mille organiseerisid Soome ja Eesti arhivaaride ühingud. Sellel osales 111 elukutselist arhivaari, neist 36 Soomest. Ruumid ürituse läbiviimiseks olid liiga väikesed ja seetõttu korraldas Eesti Rahvusarhiiv 28.–29. oktoobril 1998 analoogse seminari neile, kel ei olnud võimalik eelmisest osa võtta. Sellel seminaril osalesid Eesti arhivaarid ja mõned lektorid Soomest.

Teadaolevatel andmetel ei ole Soome ja Ungari Rahvusarhiivide ühisseminare organiseeritud.

Soome Kirjanduse Selts on osalenud mitme rahvaluule- ja kirjandusseminari ja sümposiumi organiseerimisel koostöös Eesti ja Ungari kolleegidega. Mõned neist on järgnevad:

- 14.–19. mai 1973 Eesti–Soome sümposium, kus osales teiste hulgas ka Soome Kirjandusarhiivi direktor Kaarina Sala. Ta pidas loengu Soome kirjanduse uurimisest, uurimist korraldavatest institutsioonidest ja selle mõningatest arhiivinduslikest aspektidest;

- 4. Soome–Ungari rahvaluule sümposium 1983. aastal;

- Soome–Ungari sümposium arhiivimaterjalide publitseerimisest 1987. aastal.

2.4. Ühispublikatsioonid

Teadaolevalt ei ole Soome, Eesti ja Ungari arhiivide ühispublikatsioone välja antud.

Ühispublikatsioon "Söbrad – sugulased. Soome ja Ungari kultuurisuhted 1840–1984" (soome keeles "Ystävät – sukulaiset. Suomen ja Unkarin kulttuurisuhteet 1840–1984") anti välja üheaegselt (1984. aastal) nii Soomes kui ka Ungaris. See sisaldab mitmeid Ungari ja Soome uurijate artikleid, mis valgustavad kahe riigi ja rahva kontakte ning eeskätt nende kultuurisidemeid.

Väljaande eesmärk oli tähistada 1959. aasta kultuurileppe allakirjutamise 25. aastapäeva.

2.5. Publikatsioonide vahetamine

Soome ja Eesti arhiivid vahetasid publikatsioone juba 20. sajandi alguses, kuid juhuslikult. 1990-ndatel aastatel muutus publikatsioonide vahetus regulaarsemaks.

Alates 1960-ndate aastate algusest on Soome Rahvusarhiiv saanud Ungari väljaandeid Levéltári Közlemények ja Levéltári Szémlé. Ungari Rahvusarhiivi arhiividest on saadud rohkem kui kahe meetri ulatuses publikatsioone.

2.6. Arhivaalide kasutamine, laenamine ja mikrofilmimine

Soome ja Eesti arhiivid laenasid üksteiselt arhiivimaterjale juba 20. sajandi alguses. Kuningaste Rootsi Kuningriigi osadena on Soomel ja Eestil ühiseid ajalookogemusi; mõistagi on ajaloolased vajanud teise riigi arhiive oma uurimistööst teostamiseks. Nii Soome kui ka Eesti on olnud Venemaa/Nõukogude Liidu naabrid. See naabrus on põhjustanud ajaloolastes loomuliku huvi nii Soomes kui ka Eestis säilinud arhiivimaterjalide vastu.

Soome ja Eesti arhiivid on vahetanud mikrofilme oma kogudes sisalduvast arhiivimaterjalist. Eesti arhiivid on varustanud Soome uurijaid mikrofilmidega eeskätt Rootsi aja kohta Eestis. Kuni 1980-ndate aastateni tegelesid kõigi soome uurijate päringutega Soome Rahvusarhiiv ja Nõukogude Liidu Arhiivide Peavalitsus Moskvas.

Ungari ja Soome arhiivide koostööle ei ole toetust pakkumas ei ühist ajalookogemust ega ühesuguse suunitlusega arhiivimaterjale. Arhiivimaterjale ja mikrofilme on vahetatud äärmiselt vähe. Samas on etnoloogia, filoloogia ja kirjandusteaduse osas olnud uurijate vahetus väga tihe. Ungari uurijad on olnud huvitatud Soome Kirjanduse Seltsi arhiivist, samas kui Soome Rahvusarhiiv ja maa-arhiivid on pakkunud märksa vähem huvi.

2.7. Muud koostöövormid

Alates 1990-ndatest aastatest on Soome Rahvusarhiiv andnud Eesti arhiividele tehnilist ja muudki abi. Kõige tähelepanuväärsem ühisprojekt oli Ajaloo Keskarhiivi hoone renoveerimine 1994. aastal. Soome Välisministeerium andis arhiivihoonde remondi- ja renoveerimistööde läbiviimiseks 150 000 Soome marka (umbes 25 000 eurot).

Samuti on Soome Arhivaaride Ühingu ja tema liikmed Eesti Arhivaaride Ühingu materiaalselt abistanud.

Markku Leppänen
Soome Rahvusarhiiv
22.10.2002

tõlkinud Ivika Arumäe